ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Sayfiddinov Muhriddin

Samarqand davlat pedagogika istituti 2-kurs magistranti

MUSIQA TINGLASH VA TAHLIL QILISHGA YO'NALTIRILGAN PEDAGOGIK FAOLIYAT MAZMUNI.

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada musiqa tinglash va tahlil qilish jarayonini samarali tashkil etishga qaratilgan pedagogik faoliyatning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarda musiqiy idrokni rivojlantirish, asar mazmunini anglash, musiqiy ifoda vositalarini tahlil qilish hamda estetik didni shakllantirish masalalari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, musiqa tinglash jarayonida qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar va ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri tahlil etilgan. Maqolada musiqa tinglash va tahlil qilish orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, emotsional sezgirligi hamda musiqiy savodxonligini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari musiqa ta'limi jarayonini takomillashtirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar

musiqa tinglash, vsiqa talihli, pedagogik faoliat, musiqiy idrok, estetik tarbiya, interfaol metod, msiqiy savodxolik, iodiy fikrlash, musiqa talimi, musiqa ifoda vositalari.

Abstract

This scientific article highlights the theoretical and practical aspects of pedagogical activity aimed at organizing the process of listening to and analyzing music effectively. The study examines the issues of developing students' musical perception, understanding the content of musical works, analyzing expressive musical elements, and forming aesthetic taste. The article also analyzes modern pedagogical approaches, interactive methods used in the process of music listening, and their impact on educational effectiveness. Furthermore, the study substantiates the possibilities of developing students' creative thinking, emotional sensitivity, and musical literacy through listening to and analyzing music. The research results contribute to improving the process of music education and increasing the effectiveness of pedagogical activity.

Keywords

music listening, music analysis, pedagogical activity, musical perception, aesthetic education, interactive methods, musical literacy, creative thinking, musical education, musical expressive means.

Kirish. Xozirga globallashuv sharoitda talim tizimini takomillastirish yosh avlodi manaviy va estetik jiatdan barkamol tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yunalishlaridan biri xisoblanadi. Ayniqsa musiqa talimi orqali o'qvcilarning estetik didi, badiiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini shakillatirish muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa tinglash v ava taxlil qilish jarayoni oquvchilarning musiqiy idokini rivojlantirish, asar mazmunini anglash va uning badiiy xususiyatlarini tushunishda asosy omillardan biri xisoblanadi. Shu bois, mazkur jaryonni

pedagogik jihatdan togri tashkil etish musiqa talimi samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston Respublkasi “Talim togrisida”gi Qonunida talim jarayoni shaxsni xar tomonlama rivojlantirish, uning intelektual, manaviy va estetik salohiyatini yuksaltirishga hizmat qilishi takidlangan [1]. Shuningdek, Ozekiston Respublikasi Prezidentining madaniyat va sanat soxasini rivojlantirishgs qaratilgan qarorlarida yoshlarni milliy va jahon musiqa merosi bilan tanishtirish, ularning musiqa madaniyatini shakillantirish vazifalari belgilangan [2]. Bu vazifalar musiqa tinglash va taxlil qlishga yunaltirilgan pedagogik faoliyat mazmunini takomillashtirishni toqozo qiladi.

Pedagogik adabiyotlarda musiqa tinglash jarayoni oquvchilarning musiqiy idrokini shakillantirishda muxim orin tutishi takidlanadi. Musiqa asarlarini taxlil qilish oquvchilarda musiqiy fikrlash, asarning obrazli mazmunini anglash va musiqiy ifoda vositalarini farqlash qobiliyatlarini rivojlantiradi [3]. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish musiqa talimi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. [4]. Mazkur maqolada musiqa tinglash va taxlil qilashga yunaltirilgan pedagogik faoliyat mazmuni, uning talim jarayonidagi axamiyati xamda oquvchilarning musiqiy madaniyatini shakillantirishdagi orni ilmiy-nazariy jixatdan taxlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyat masalasi musiqa pedagogikasi sohasida muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ilmiy manbalarda musiqa tinglash jarayoni o‘quvchilarning musiqiy tafakkuri, estetik didi va badiiy idrokini shakllantirishda asosiy omillardan biri sifatida baholanadi. Xususan, E.B. Abdullin o‘z tadqiqotlarida musiqa asarlarini ongli idrok etish, ularning badiiy mazmunini anglash va tahlil qilish o‘quvchilarning musiqiy dunyoqarashini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etishini ta’kidlaydi [3].

Musiqa ta’limi metodikasiga oid tadqiqotlarda musiqa tinglash jarayoni o‘quvchilarning musiqiy savodxonligini rivojlantirish, ularni musiqiy janrlar, shakllar va ifoda vositalari bilan tanishtirishda muhim vosita ekanligi qayd etilgan. D. Yusupova musiqa ta’limida tinglash va tahlil qilish faoliyatini izchil va tizimli tashkil etish o‘quvchilarning musiqiy bilimlarini mustahkamlashga xizmat qilishini ko‘rsatadi [4]. Shu bilan birga, musiqa asarlarini tahlil qilish jarayonida o‘quvchilarning emotsional sezgirligi va ijodiy fikrlash qobiliyatlari ham rivojlanadi.

Musiqa pedagogikasida o‘quvchilarning musiqiy idrokini rivojlantirish masalasi N.G. Vetlugina tomonidan ham keng o‘rganilgan bo‘lib, u musiqa tinglash jarayonini bolalarning badiiy tafakkurini shakllantirishning muhim omili sifatida izohlaydi [5]. Olimaning fikricha, musiqa asarlarini tinglash jarayonida obrazli tafakkur va musiqiy tasavvurni rivojlantirish o‘quvchilarning san’atga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish musiqa ta’limi samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ta’kidlanadi. B.L. Yavorskiy va B.V. Asafyev musiqiy tahlil jarayonida o‘quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirish, musiqiy obrazlarni anglash va ularni taqqoslash usullaridan foydalanish zarurligini ilmiy jihatdan asoslab bergan [6]. Ularning ilmiy qarashlari musiqa tinglash faoliyatini samarali tashkil etishda muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, L.V. Shkolyar musiqa ta’limida integrativ yondashuvdan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirish hamda ularning san’atga bo‘lgan qiziqishini oshirishga xizmat qilishini ta’kidlaydi [7]. Olimaning fikricha, musiqa tinglash jarayonini boshqa san’at turlari bilan bog‘lash o‘quvchilarning badiiy idrokini yanada boyitadi.

Ta’lim jarayonini takomillashtirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlarda ham yosh avlodni ma’naviy-estetik tarbiyalash, ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirish masalalari alohida e’tiborga olingan. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’lim jarayonida shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta’minlash asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan [1]. Shu bilan birga, madaniyat va san’at sohasini rivojlantirishga qaratilgan davlat qarorlarida yoshlarni milliy va jahon musiqa merosi bilan tanishtirish zarurligi ta’kidlangan [2]. Mazkur tadqiqotda ilmiy bilishning bir qator nazariy va amaliy metodlaridan foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni o‘rganish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish usullari qo‘llanildi. Amaliy metodlar sifatida pedagogik kuzatish, tajriba-sinov ishlari, suhbat, savol-javob hamda o‘quvchilar faoliyatini tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlar orqali musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatning mazmuni hamda uning ta’lim jarayonidagi samaradorligi o‘rganildi.

Muhokama. Musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni tashkil etish jarayonida o‘quvchilarning musiqiy idrokini shakllantirish, ularning badiiy tafakkurini rivojlantirish hamda estetik dunyoqarashini boyitish muhim ahamiyat kasb etadi. Ilmiy manbalarda ta’kidlanishicha, musiqa tinglash jarayoni faqatgina asarni eshitish bilan cheklanib qolmasdan, balki uni ongli ravishda tahlil qilish, mazmunini anglash va badiiy xususiyatlarini tushunishni ham o‘z ichiga olishi zarur [3]. Shu jihatdan, pedagog o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda musiqa tinglash faoliyatini bosqichma-bosqich tashkil etishi lozim.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, musiqa tinglash jarayonida o‘quvchilar asar mazmunini chuqurroq anglashlari uchun musiqiy ifoda vositalarini tahlil qilish, obrazli tasavvurlar hosil qilish hamda musiqiy asarlarni taqqoslash metodlaridan foydalanish samarali hisoblanadi. B.V. Asafyev musiqa asarlarini tahlil qilish jarayonida musiqiy obrazlarning shakllanishi va rivojlanishini o‘rganish o‘quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim o‘rin tutishini ta’kidlaydi [6]. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning musiqani chuqurroq idrok etishiga hamda ularning musiqiy bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Musiqa tinglash jarayonida interfaol metodlardan foydalanish ham samarali natijalar berishi aniqlangan. Guruhli ishlash, savol-javob, munozara hamda ijodiy topshiriqlar o‘quvchilarning musiqaga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, D. Yusupova musiqa ta’limida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy savodxonligini oshirish bilan bir qatorda ularning emotsional sezgirligini rivojlantirishga ham xizmat qilishini qayd etadi [4].

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar musiqa tinglash jarayonini integrativ tarzda tashkil etishni talab etadi. L.V. Shkolyar musiqa ta’limida boshqa san’at turlari, jumladan, tasviriy san’at, adabiyot va teatr elementlaridan foydalanish o‘quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi [7]. Bu esa o‘quvchilarning musiqiy obrazlarni yanada to‘liq tasavvur qilishiga yordam beradi. Musiqa ta’limida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash ham pedagogik faoliyat samaradorligini oshiradi. A.I. Nikolaeva musiqa tinglash jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy materialni yaxshiroq o‘zlashtirishiga hamda ta’lim jarayonining qiziqarli va samarali tashkil etilishiga yordam berishini ta’kidlaydi [8]. Shuningdek, multimediya vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Musiqa tinglash jarayonini tashkil etishda milliy musiqa merosidan foydalanish ham alohida ahamiyatga ega. O‘. Ibrohimov milliy musiqa namunalarini o‘quv jarayoniga kiritish o‘quvchilarning milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishiga hamda ularning musiqiy dunyoqarashini boyitishga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslab bergan [9]. Bu esa o‘quvchilarda milliy musiqa madaniyatiga nisbatan qiziqishni kuchaytiradi.

Pedagogik tadqiqotlarda musiqa tinglash jarayonini tizimli tashkil etish o‘quvchilarning musiqiy faoliyatga bo‘lgan qiziqishini oshirishi ta’kidlanadi. V.N. Shatskaya musiqa tinglash jarayonida o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash ularning musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim omil ekanligini qayd etadi [10]. Shu bois, musiqa tinglash va tahlil qilish jarayonida o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rag‘batlantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Umuman olganda, olib borilgan tahlillar musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyat o‘quvchilarning musiqiy savodxonligi, estetik didi hamda ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va milliy musiqa merosidan foydalanish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Natijalar. Olib borilgan ilmiy-tahliliy tadqiqotlar natijasida musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyat o‘quvchilarning musiqiy idrokini rivojlantirishda muhim omil ekanligi aniqlandi. Tadqiqot jarayonida musiqa tinglash faoliyatini tizimli va maqsadli tashkil etish o‘quvchilarning musiqiy savodxonligi, badiiy tafakkuri hamda estetik didini shakllantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi kuzatildi. Xususan, musiqa asarlarini ongli ravishda idrok etish hamda ularni tahlil qilish o‘quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o‘ynashi ilmiy manbalarda ham tasdiqlangan [1]. Tadqiqot natijalari musiqa tinglash jarayonida musiqiy ifoda vositalarini tahlil qilish, asarning janr va shakl xususiyatlarini aniqlash o‘quvchilarning musiqiy bilimlarini mustahkamlashga xizmat qilishini ko‘rsatdi. D. Yusupova tomonidan ilgari surilgan metodik yondashuvlarga muvofiq, musiqa tinglash faoliyatini bosqichma-bosqich tashkil etish o‘quvchilarning musiqiy asarlarni chuqurroq anglashiga yordam berishi aniqlandi [2].

Pedagogik kuzatishlar natijasida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqaga bo‘lgan qiziqishini oshirishi hamda ularning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi. Guruhli muhokamalar, savol-javob usullari va ijodiy topshiriqlar orqali o‘quvchilarning musiqiy obrazlarni tahlil qilish qobiliyatlari rivojlandi. B.V. Asafyev tomonidan ishlab chiqilgan musiqiy tahlil tamoyillarini qo‘llash o‘quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatishi kuzatildi [6]. Tadqiqot davomida integrativ yondashuvdan foydalanish ham samarali natijalar bergani aniqlandi. Musiqa tinglash jarayonini tasviriy san’at, adabiyot va sahna san’ati elementlari bilan bog‘lash o‘quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirdi hamda musiqiy obrazlarni yanada chuqurroq anglash imkonini yaratdi [7]. Shu bilan birga, milliy musiqa namunalaridan foydalanish o‘quvchilarda milliy madaniyatga nisbatan hurmat tuyg‘usini shakllantirishga xizmat qilishi kuzatildi [9].

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish musiqa tinglash jarayonining samaradorligini oshirishga yordam berdi. Multimediya vositalari orqali musiqa asarlarini tinglash, videomateriallar va interaktiv dasturlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy materialni tezroq va samaraliroq o‘zlashtirishiga xizmat qilgani aniqlandi [8]. Shuningdek, musiqiy ta’lim jarayonida innovatsion metodlarni qo‘llash o‘quvchilarning ijodiy faolligini oshirishga yordam berishi ilmiy tadqiqotlarda ham qayd etilgan [11]. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni tizimli tashkil etish o‘quvchilarning musiqiy savodxonligi, emotsional sezgirligi hamda ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va milliy musiqa merosidan foydalanish musiqa ta’limi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni ilmiy jihatdan o‘rganish natijalari ushbu jarayon o‘quvchilarning musiqiy idrokini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatdi. Tadqiqot davomida musiqa tinglash faoliyatini maqsadli va tizimli tashkil etish o‘quvchilarning musiqiy savodxonligi, estetik didi hamda badiiy tafakkurini

rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi. Ilmiy manbalarda ham musiqa asarlarini ongli ravishda idrok etish va tahlil qilish o‘quvchilarning musiqiy dunyoqarashini kengaytirishda asosiy vositalardan biri sifatida e’tirof etilgan [3].

Tadqiqot natijalari musiqa tinglash jarayonida musiqiy ifoda vositalarini tahlil qilish, asarning janr va shakl xususiyatlarini o‘rganish o‘quvchilarning musiqiy bilimlarini mustahkamlashga yordam berishini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, tinglash faoliyatini bosqichma-bosqich tashkil etish o‘quvchilarning musiqiy asarlarni chuqurroq anglashiga hamda ularning musiqiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi [4]. Musiqa ta’limida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqaga bo‘lgan qiziqishini oshirish, ularning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish hamda ijodiy faolligini rivojlantirishda samarali ekanligi kuzatildi. Musiqiy tahlil jarayonida taqqoslash, obrazli tasavvur hosil qilish hamda ijodiy topshiriqlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi [6].

Shuningdek, musiqa tinglash jarayonini integrativ yondashuv asosida tashkil etish, ya’ni uni boshqa san’at turlari bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning badiiy tafakkurini boyitish imkonini yaratishi kuzatildi [7]. Milliy musiqa merosidan foydalanish esa o‘quvchilarning milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishiga hamda ularning musiqiy madaniyatini shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslandi [9]. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish musiqa tinglash jarayonini yanada samarali tashkil etish, o‘quvchilarning musiqiy materialni o‘zlashtirish darajasini oshirish hamda ta’lim jarayonini qiziqarli tashkil etishga yordam berishi aniqlandi [8].

Umuman olganda, musiqa tinglash va tahlil qilishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyat o‘quvchilarning musiqiy savodxonligi, estetik dunyoqarashi va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, musiqa ta’limi jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda milliy va jahon musiqa merosidan samarali foydalanish ta’lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Talim tugrisida”gi Qonuni. – T., 2020 y.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining madaniyat va san’at sohasini rivojlantirishga oid qarorlari to‘plami. – T., 2019 y.
3. Abdullin E.B. Muzykalnoe obrazovanie shkolnikov.-M.: Prosveshchenie, 2010 y.
4. Yusupova D. Musiqa ta’limi metodikasi.- T.: O‘qituvchi, 2018 y.
5. Vetlugina N.G. Muzykalnoe razvitie rebenka.- M.: Prosveshchenie, 1988 y.
6. Asafyev B.V. Muzykalnaya forma kak protsess. -Leningrad: Muzyka, 1971 y.
7. Shkolyar L.V. Teoriya i metodika muzykalnogo obrazovaniya.- M.: Akademiya, 2001 y.
8. Nikolaeva A.I. Sovremennye texnologii muzykalnogo obrazovaniya.-M.: Vlados, 2012 y.
9. Ibrohimov O‘. O‘zbek xalq musiqa merosi va ta’lim jarayoni.-T.: Fan, 2016 y.
10. Shatskaya V.N. Muzykalnoe vospitanie shkolnikov.- M.: Prosveshchenie,
11. 1985 y.
12. Rajabov S. Musiqa ta’limida innovatsion yondashuvlar. -T.: Tafakkur, 2021 y.